

**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Funkcjonalny i dysfunkcjonalny charakter ideologii w stosunkach
Wschód-Zachód

Author: Mieczysław Stolarczyk

Citation style: Stolarczyk Mieczysław. (1990). Funkcjonalny i
dysfunkcjonalny charakter ideologii w stosunkach Wschód-Zachód. W: J.
Przewłocki (red.), "Konfrontacja w stosunkach międzynarodowych w latach
osiemdziesiątych" (S. 19-33). Katowice : Uniwersytet Śląski"

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja
ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach
niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci
(nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Mieczysław Stolarczyk

Funkcjonalny i dysfunkcjonalny charakter ideologii w stosunkach Wschód — Zachód

W polskiej literaturze politologicznej stosunkowo wiele miejsca poświęcono funkcjom pełnionym przez ideologię w stosunkach międzynarodowych w ogóle, a w stosunkach Wschód — Zachód w szczególności¹. W opracowaniach na ten temat wskazuje się najczęściej, stosując podział dychotomiczny, na pozytywne i negatywne oddziaływanie ideologii na stosunki między państwami Wschodu i Zachodu². Zainteresowanie tą problematyką wzrosło jeszcze bardziej w ostatnich latach. Stosunkowo powszechnie uznawany jest bowiem pogląd, że jednym z najważniejszych źródeł napięć i zaostrzenia sytuacji międzynarodowej w pierwszej połowie lat osiemdziesiątych była militaryzacja stosunków międzynarodowych i ich ideologizacja.

Niniejsze opracowanie stanowi próbę wyeksponowania kilku nowych elementów, tendencji, jakie pojawiły się w latach osiemdziesiątych w polskiej myśli politycznej oraz w podejściu decydentów polityki zagranicznej niektórych państw socjalistycznych do występowania czynnika ideologicznego w stosunkach Wschód — Zachód. Przedmiotem analizy jest ta część literatury politologicznej, która jako dyrektywę badawczą stosuje materializm historyczny. Należy przy tym zaznaczyć, że choć niektóre z omawianych tendencji

¹ Termin „Wschód — Zachód” przyjmuję za: M. Dobroczyński, J. Stefanowicz: *Stosunki Wschód — Zachód. Struktura — treść — mechanizmy*. Warszawa 1980, s. 7 i n.

² Zob. L. Pastusiak: *Sprzeczności ideologiczne a współzycie międzynarodowe*. W: *Co zakłóca współzycie międzynarodowe*. Red. L. Pastusiak. Warszawa 1984; *Czynnik ideologiczny w stosunkach międzynarodowych. Dyskusja*. „Sprawy Międzynarodowe” 1983, nr 6. Nieco inny podział zastosował Wojciech Kostecki. Zob. W. Kostecki: *Ideologiczno-polityczne czynniki zakłócające współzycie międzynarodowe*. „Sprawy Międzynarodowe” 1981, nr 10.

w ocenie wpływu ideologii³ na współzycie międzynarodowe⁴ występowały już w tej literaturze w okresie wcześniejszym, to jednakże nie z takim natężeniem jak w latach osiemdziesiątych.

W stosunkach Wschód — Zachód występują dwie przeciwstawne ideologie o ambicjach uniwersalistycznych: z jednej strony ideologia socjalistyczna, wynikająca z marksistowsko-leninowskiej teorii rozwoju społecznego; z drugiej zaś — ideologia kapitalistyczna, oparta m.in. na liberalnej, jak i konserwatywnej ideologii burżuazyjnej, ideologii socjaldemokratycznej oraz społecznej ideologii chrześcijańskiej. Każda ideologia systemu społecznego przenoszona jest w obszar stosunków międzynarodowych w zróżnicowany sposób, jednakże w tym procesie rolę podstawowego instrumentu spełnia polityka zagraniczna państw, głównych uczestników stosunków międzynarodowych. Ideologia stanowi ważny element motywujący i uzasadniający cele i działania państw w polityce zagranicznej. Różne jednak może być natężenie, z jakim czynnik ideologiczny wpływa na politykę zagraniczną poszczególnych państw, a za jej pośrednictwem na stosunki międzynarodowe⁵.

Jednym z głównych celów rywalizujących ze sobą ideologii jest dążenie do wykazania przewagi lansowanego wzorca ustrojowego. Na obecnym etapie współzawodnictwa państw dwóch odmiennych systemów społeczno-politycznych ideologia socjalistyczna stała przed ważnym wyzwaniem — musi wypracować i starać się wdrożyć alternatywną wobec Zachodu strategię rozwoju. Praktyka zanegowała twierdzenie, iż socjalizm objawi swą wyższość tym, że umożliwi szybkie „dogonienie i przegonienie” wysoko rozwiniętego kapitalizmu w wielkości potencjału gospodarczego oraz obfitości wszelkich dóbr. W polskiej literaturze politologicznej podkreśla się, że wobec fiaska koncepcji „dogonienia i przegonienia” wysoko rozwiniętych państw kapitalistycznych proponowana przez socjalizm strategia rozwoju musi eksponować czynniki społeczne, jakościowe, a więc uwzględniające racjonalizację rozwoju, takie jego ukierunkowanie, by „stawał się korzystny dla całych, a perspektywicznie wszystkich narodów i gwarantował optymalne przystosowanie przyrody do potrzeb współczesnych i przyszłych pokoleń”⁶, uwzględniając wymogi równowagi, sprawiedliwego podziału dóbr i materialnego dostatku, bezpieczeństwa socjalnego, demokratycznego planowania i społecznej kontroli, sprawności instytucji itd.⁷

³ W opracowaniu korzystam z definicji ideologii zaproponowanej przez Mariana Dobrosielskiego. Przez ideologię rozumie on „określony system czy zbiór poglądów, przekonań, ocen i norm, którego główną funkcją jest inspiracja, motywacja, mobilizacja danej klasy, grupy społecznej, narodu, całej ludzkości do określonego, konkretnego, praktycznego społecznego działania, w celu urzeczywistnienia określonych wartości i celów”. W: *Czynnik ideologiczny...*, s. 118.

⁴ Termin „współzycie międzynarodowe” używam w znaczeniu za: *Co zakłóca...*, s. 4—5.

⁵ Zob. Z. J. Pietraś: *Podstawy teorii stosunków międzynarodowych*. Lublin 1986, s. 154—155; W. Kostecki: *Polityka zagraniczna. Teoretyczne podstawy badań*. Warszawa 1988, s. 98—104.

⁶ M. Gulczyński: *Jaki rozwój?* Warszawa 1987, s. 117—118.

⁷ Zob. wypowiedź Włodzimierza Anioła w: *Współzawodnictwo Wschód — Zachód w dziedzinie społeczno-ekonomicznej. Dyskusja*. „Sprawy Międzynarodowe” 1987, nr 6, s. 134—137.

Jeśli chodzi o funkcjonalne oddziaływanie ideologii socjalistycznej i kapitalistycznej na stosunki Wschód — Zachód, to podejmując ten wątek opracowania z lat osiemdziesiątych nie wnoszą zbyt wiele nowego w stosunku do tego, co pisano w okresie wcześniejszym. Wzorem lat ubiegłych stwierdzono, że rywalizacja ideologiczna, przebiegająca w przyjętych przez uczestniczące strony ramach, może wzbogacać kulturę ludzką o nowe wartości, które powstają w bezpośrednim zetknięciu się idei⁸. W ścieraniu się różnych systemów wartości upatruje się jednego z czynników postępu. Traktując sprzeczności ideologii kapitalistycznej i socjalistycznej jako czynnik stymulujący rozwój współżycia międzynarodowego, podkreśla się, że „wzajemna rywalizacja staje się wówczas jedną z przesłanek wzmożenia obrotu międzynarodowego i współpracy, w celu poszerzenia obszaru demonstracji wyższości własnych rozwiązań ustrojowych”⁹. Rywalizacja ideologiczna wpływa mobilizująco na uczestniczące w niej ideologie, zmusza je do rozwoju, do samodoskonalenia. Stosunkowo często wskazuje się też na proces przejmowania przez społeczeństwa poszczególnych państw coraz liczniejszych elementów z dorobku narodów odmiennego systemu. Zbliżenia w sposobach gospodarowania, stylach życia i udogodnieniach społecznych nie utożsamia się jednak z tendencją do pełnego zaniku różnic ideologicznych. Akcentuje się tezę, że szeroki przepływ materialnych i duchowych wartości w skali międzynarodowej jest możliwy przy jednoczesnym zachowaniu tożsamości ustrojowej każdej ze stron¹⁰.

Funkcjonalne oddziaływanie ideologii na stosunki Wschód — Zachód dotyczy szczególnie tej formy jej przejawiania się, jaką jest kultura. Kultura będąc istotnym nośnikiem treści ideologicznych w stosunkach międzynarodowych, może spełniać rolę instrumentu działającego na spadek napięcia, na wzrost wzajemnego zrozumienia. Współpraca w dziedzinie kultury sprzyja wzajemnemu poznaniu, stwarza pożądany klimat dla umacniania się postaw wzajemnej tolerancji wobec występowania różnych systemów wartości¹¹.

Poważniejsze przewartościowania dokonały się natomiast w latach osiemdziesiątych zarówno w polskiej myśli politycznej, jak i w myśli politycznej wielu państw socjalistycznych, zwłaszcza w ocenie dysfunkcjonalnego wpływu ideologii na stosunki Wschód — Zachód. Nigdy nie negowano, że sprzeczności ideologiczne mogą zakłócać współżycie międzynarodowe. Jednakże jeżeli w dekadach minionych poddawano analizie negatywne następstwa czynnika ideologicznego we współpracy Wschód — Zachód, to wiązano je najczęściej

⁸ J. M. Nowak: „Trzeci koszyk” na Spotkaniu Madryckim. „Sprawy Międzynarodowe” 1984, nr 1; *Czynnik ideologiczny...*, s. 131.

⁹ W. Kostecki, J. Wojciechowska-Łysek: *Czynniki ideologiczno-polityczne. W: Co zakłóca...*, s. 115.

¹⁰ M. Dobroczyński: *Układ sił w stosunkach Wschód — Zachód*. „Sprawy Międzynarodowe” 1987, nr 10; zob. też: *Współzawodnictwo Wschód — Zachód...*

¹¹ F. Gołębki: *Rola kultury w procesie kształtowania współpracy międzynarodowej*. Warszawa 1984; *Kultura jako nośnik treści ideologicznych w stosunkach międzynarodowych*. Red. J. Liszka, J. Przewłocki. Katowice 1983.

tylko z formami jego przejawiania się. Wskazywano na dysfunkcjonalny charakter takich form, jak: dywersja ideologiczna, wojna psychologiczna czy ideologizacja polityki zagranicznej¹².

W ostatnich latach pojawił się w omawianej kwestii nowy charakterystyczny element. Otóż dysfunkcjonalnego wpływu ideologii na stosunki Wschód — Zachód nie wiąże się już tylko z sytuacją przekraczania granic konfrontacji ideologicznej. W polskiej literaturze politologicznej wskazuje się na ideologię jako na czynnik raczej sprzyjający rywalizacji aniżeli regulujący współpracę Wschód — Zachód. Podkreśla się, że pozytywne oddziaływanie ideologii maleje, ponieważ różnicuje ona i wzmacnia działania przeciwne, które przejawiają się w sferze ekonomicznej, kulturalnej czy wojskowej. Wynika to nie tylko z form obecności czynnika ideologicznego w stosunkach Wschód — Zachód, ale również z samych założeń, z treści obu ideologii, przede wszystkim ze strategicznych celów ideologii socjalistycznej i kapitalistycznej, z zawartych w nich diametralnie różniących się perspektyw rozwojowych¹³. W tej warstwie celów występują jak gdyby elementy gry o sumie zerowej. Tę podstawową sprzeczność naszej epoki Józef Kukułka ujął w sposób następujący: „Zjawiska i procesy istotne dla trwałości, stabilizacji i funkcjonowania systemu socjalistycznego, a związane przede wszystkim z rozwojem światowego procesu rewolucyjnego tworzą jednocześnie przesłanki i możliwości istotnych zmian w funkcjonowaniu, stabilności i trwałości systemu kapitalistycznego, prowadząc do jego zagłady. I odwrotnie, zjawiska i procesy istotne dla trwałości i stabilności systemu kapitalistycznego, a związane przede wszystkim z prawami kapitalistycznej ekspansji, tworzą przesłanki i dążenie do ograniczania i obalenia socjalizmu.”¹⁴ W ocenie Jerzego Muszyńskiego „właśnie odmiennosc, a nawet przeciwstawność interesów bieżących i perspektywicznych kapitalizmu i socjalizmu, implikuje głęboki — ze względów przede wszystkim ideologicznych — podział współczesnego świata, utrzymywanie się i potęgowanie antagonizmów czy wręcz wrogości”¹⁵.

¹² Zob. J. Kolczyński: *Czwarta sfera polityki zagranicznej*. „Studia Nauk Politycznych” 1971, nr 6; G. Arbatow: *Propaganda na Zachodzie*. Warszawa 1972; M. Szulczewski: *Informacja — element pokojowego współistnienia*. Warszawa 1974.

¹³ Czynniki ideologiczne..., s. 131—133; J. Muszyński: *Ideologia a stosunki międzynarodowe*. „Studia Nauk Politycznych” 1985, nr 5—6, s. 17; M. Dobrosielski: *Polityczne dylematy stosunków Wschód — Zachód*. „Studia Nauk Politycznych” 1985, nr 5—6, s. 42; *Układ sił a bezpieczeństwo międzynarodowe. Dyskusja*. „Sprawy Międzynarodowe” 1984, nr 3, s. 138; W. J. Szczepański: *Kultura i ideologia w stosunkach międzynarodowych*. W: *Stosunki międzynarodowe. Problemy badań i teorii*. Warszawa 1983, s. 235.

¹⁴ J. Kukułka: *Dialektyka sprzeczności i napięcie w stosunkach międzynarodowych*. W: „Stosunki Międzynarodowe”. T. 3. Warszawa 1985, s. 10—11.

¹⁵ J. Muszyński: *Ideologia a stosunki...*, s. 17.

Ideologia sama w sobie nie stanowi autonomicznej przyczyny napięć międzynarodowych¹⁶. W tym celu muszą być podjęte określone decyzje i działania polityczne (czynnik ideologiczny nie jest samodzielnym czynnikiem polityki zagranicznej)¹⁷. Polityka i ideologia są ze sobą nierozdzielnie związane. Stąd uzasadnione jest łączne traktowanie ich jako grupy czynników polityczno-ideologicznych, kształtujących stosunki międzynarodowe. Przesłanki polityczno-ideologiczne stanowią obecnie jedne z głównych przesłanek napięć w stosunkach Wschód — Zachód¹⁸. Słusznym wydaje się pogląd, że nie należy ich wpływu na współzycie międzynarodowe przeceniać, ale też błędem byłoby niedoceniać ich obecności w sferze motywacyjnej działań państw na arenie międzynarodowej¹⁹. Trudny do zanegowania jest chociażby fakt, że cele perspektywiczne obu wspomnianych ideologii wpływają na wzrost braku zaufania między decydentami polityki zagranicznej państw socjalistycznych i kapitalistycznych. Z drugiej strony, właśnie wzrost zaufania w stosunkach Wschód — Zachód jest niezbędnym warunkiem odprężenia. Mimo że sprzeczności, spory i konflikty są nieodłączną cechą stosunków międzynarodowych²⁰, to należy podejmować ciągłe starania zmierzające do minimalizowania ich przesłanek, w tym także polityczno-ideologicznych.

Oczywiście, niniejsze rozważania nie mają na celu zaakceptowania koncepcji „pojednania ideologicznego” a więc rezygnacji z rywalizacji ideologicznej, czego zresztą w praktyce żadne z państw dwóch systemów nie czyni²¹. Rywalizacja ideologiczna jest procesem naturalnym i będzie nadal towarzyszyć

¹⁶ Napięcia międzynarodowe powstają w rezultacie zaostrzania się sprzeczności między państwami i systemami państw, czyli dla powstania napięcia międzynarodowego potrzebne są dwie przesłanki: po pierwsze, musi zaistnieć dysproporcja w jakimś stanie spraw, zasobów czy możliwości (aspekt obiektywny); a po drugie, musi być wyrażona polityczna wola zmiany tej dysproporcji. Za: R. Zięba: *Napięcia międzynarodowe a proces pokojowego współistnienia w latach osiemdziesiątych* [maszynopis, Instytut Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu Śląskiego]. Zob. też: R. Kuźniar: *Charakter napięć we wspólnocie atlantyckiej*. „Sprawy Międzynarodowe” 1983, nr 6, s. 76; F. Gołębski: *Rola kultury...*, s. 70 i n.

¹⁷ Zob. W. J. Szczepański: *Ideologia a inne determinanty polityki zagranicznej państwa*. W: *Ideologia a współczesne stosunki międzynarodowe*. Red. J. Przewłocki, W. J. Szczepański. Katowice 1981; A. Bodnar: *Zewnętrzna funkcja państwa i cele polityki zagranicznej*. W: *Stosunki międzynarodowe. Problemy badań...*, s. 151—152.

¹⁸ Interesujący model przesłanek napięć i konfliktów międzynarodowych przedstawiła Teresa Łoś-Nowak. Zob. T. Łoś-Nowak: *Polityczne przesłanki napięć i konfliktów międzynarodowych*. „Przegląd Stosunków Międzynarodowych” 1986, nr 6.

¹⁹ Tamże, s. 50; por. J. Stefanowicz: *Bezpieczeństwo współczesnych państw*. Warszawa 1984, s. 98.

²⁰ M. Iwanejko: *Spory międzynarodowe. Studium prawnopolityczne*. Warszawa 1976.

²¹ Zob. T. Łoś-Nowak: *Czynniki zakłócające stosunki międzynarodowe*. „Sprawy Międzynarodowe” 1983, nr 10, s. 73; M. Sar: *Pokojowe współistnienie i odprężenie a rywalizacja ideologiczna Wschód — Zachód*. W: „Prace z Nauk Społecznych” T. 10: *Ideologiczne aspekty współczesnych stosunków międzynarodowych. Wybrane problemy*. Red. J. Przewłocki. Katowice 1981.

wzajemnym stosunkom państw systemu kapitalistycznego i socjalistycznego, dopóki takie zróżnicowanie ustrojowe będzie występować. Rzecz nie w tym, by można było stan ten zmienić w sposób zasadniczy. Idzie natomiast o to, by dostrzegać ujemny wpływ wywierany przez ideologię w stosunkach Wschód — Zachód (tzn. nie tylko przez jej formy, ale i treści), a także dążyć do minimalizacji tego wpływu. Jest to możliwe m.in. poprzez świadome samoograniczanie własnych oraz częściowe uznawanie przeciwnych wartości, celów i żądań, aby zapobiegać ich tendencjom maksymalizacyjnym²².

W tym miejscu należy wskazać na następny, nowy symptom występujący w latach ostatnich w państwach socjalistycznych w ocenie ideologii w stosunkach międzynarodowych. Pojawiła się teza, że aby procesy odprężeniowe w stosunkach Wschód — Zachód były trwalsze, muszą one objąć również sferę ideologiczną. I to nie tylko w kwestii wyznaczenia reguł rywalizacji²³, na co państwa socjalistyczne zwracają uwagę już od wielu lat, ale również w sferze wartości i celów zawartych w ideologiach. Jeszcze do niedawna po stronie państw socjalistycznych dominował pogląd, że w dobie odprężenia walka ideologiczna będzie się zaostrzać, lecz zaostrzanie się sporów ideologicznych nie wpłynie w większym stopniu na odprężenie²⁴. Praktyka zmusiła do zweryfikowania tej tezy. Dziś widzi się potrzebę sprowadzenia roli ideologii w stosunkach międzynarodowych do minimum. Nie eksponuje się już tezy o nasilaniu się walki ideologicznej wraz z postępami w odprężeniu. W latach osiemdziesiątych, szczególnie w ich pierwszej połowie, obserwowaliśmy proces zaostrzania się rywalizacji ideologicznej wraz ze wzrostem napięcia w stosunkach Wschód — Zachód; i odwrotnie, wraz z intensyfikacją rywalizacji ideologicznej rosło napięcie w stosunkach międzynarodowych. Zależność taka musiała wystąpić chociażby ze względu na wzajemne powiązania wszystkich płaszczyzn stosunków międzynarodowych. Wspomniane zaostrzenie się rywalizacji ideologicznej w latach osiemdziesiątych dotyczyło nie tylko form (np. częste sięganie przez decydentów polityki zagranicznej Stanów Zjednoczonych do elementów wojny psychologicznej i dywersji ideologicznej), ale również przekazywanych treści. Przejawiało się to m.in. w silniejszym niż zazwyczaj eksponowaniu różnic wynikających z interpretacji tak podstawowych wartości ideologicznych, jak: sprawiedliwość, wolność, demokracja.

W polskiej myśli politycznej (marksistowskiej) lat siedemdziesiątych zakładano, że proces odprężenia wymaga kompromisu w płaszczyźnie politycznej, ekonomicznej i militarnej, negowano jednak możliwość jakichkolwiek

²² J. Kukułka: *Dialektyka sprzeczności...*, s. 30; M. Dobroczyński, J. Stefanowicz: *Stosunki Wschód — Zachód...*, s. 72—73.

²³ Czesław Mojsiewicz proponuje przyjęcie pięciu reguł rywalizacji ideologicznej. Zob. C. Mojsiewicz: *Współistnienie lub nieistnienie*. Warszawa 1986, s. 201—202.

²⁴ Por. M. Stolarczyk: *Niektóre aspekty odprężenia i walki ideologicznej we współczesnych stosunkach międzynarodowych*. W: „Prace z Nauk Społecznych”. T. 10: *Ideologiczne aspekty...*, s. 18 i n.

ustępstw w sferze ideologicznej²⁵. Każdy kompromis w płaszczyźnie ideologicznej oceniano najczęściej jako wyrzeczenie się własnych, a uznanie obcych interesów i celów oraz odejście od strategicznych celów klasowych²⁶. Od pewnego czasu mówi się, o możliwości występowania elementów kompromisu również w sferze ideologii, np. poprzez odsuwanie realizacji niektórych celów strategicznych obu ideologii na dalszy plan. Na tę ewolucję poglądów w znacznym stopniu wpłynęły kryzysowe zjawiska występujące w latach osiemdziesiątych w systemie polityczno-gospodarczym Polski i innych państw socjalistycznych. Kompromis, o którym wspomniano, jest możliwy chociażby z tego względu, że występują wspólne elementy w rywalizujących z sobą ideologiach (np. potrzeba umacniania pokoju i rozwiązywanie innych problemów globalnych, potępienie terroryzmu, wiele cech wspólnych w pojmowaniu norm moralnych wyrosłych na wspólnym podłożu kultury chrześcijańskiej). Te wspólne elementy pozwalają na podejmowanie działań, które akceptując istniejące sprzeczności, uwzględniają jednak możliwość współistnienia, tak aby nie naruszać podstawowych wartości charakterystycznych dla poszczególnych ideologii²⁷.

Politycy Związku Radzieckiego proponują, aby w stosunkach ze Stanami Zjednoczonymi pozostawić na uboczu wszelkie kwestie ideologiczne, oczywiście nie negując ich znaczenia, a za punkt wyjścia uznać wspólne bezpieczeństwo²⁸. Eksponują tezę, że w dzisiejszym pełnym sprzeczności świecie niezbędny jest nowy sposób myślenia, nowy system wartości, nowe podejście i metody rozwiązywania problemów międzynarodowych. Michaił Gorbaczow przemawiając do uczestników moskiewskiego forum pokoju w lutym 1987 r., powiedział w związku z tym, że „wyciągnęliśmy wnioski, które zmusiły nas do zrewidowania części tego, co dawniej wyglądało za pewnik”²⁹. Po stronie radzieckiej akcentuje się potrzebę powściągliwego i rozważnego postępowania na arenie międzynarodowej, zgodnie z nadrzędnymi interesami całej ludzkości.

Konieczność kompromisu we wszystkich płaszczyznach stosunków międzynarodowych wynika głównie z potrzeby eliminowania zagrożeń globalnych, w tym przede wszystkim zagrożenia pokoju. Globalne problemy wymagają

²⁵ F. Gołębski: *Współpraca kulturalna w procesie budowy europejskiego ludu pokojowego*. Warszawa 1979, s. 70–71.

²⁶ Stanowisko takie prezentowane jest również w niektórych z najnowszych polskich opracowań podejmujących kwestie ideologii w stosunkach międzynarodowych. Zob. C. Mojsiewicz: *Współistnienie lub nieistnienie...*, s. 195; L. Pastusiak: *Sprzeczności ideologiczne...*

²⁷ Różnice ideologiczne nie były przeszkodą dla wypracowania całego zespołu nowych uzgodnień w czasie madryckiego spotkania KBWE w tak „ideologicznym temacie”, jak prawa człowieka. Zob. *Od Helsinek do Madrytu. Dokumenty KBWE 1973–1983*. Red. A. D. Rotfeld. Warszawa 1983.

²⁸ Wywiad szefa agencji prasowej „Nowosti”, Walentina Falina, dla „Der Spiegel”. „Der Spiegel” z 20 X 1986.

²⁹ „Trybuna Ludu” z 18 II 1987.

globalnych rozwiązań, a to z kolei osiągnąć można na drodze globalnej współpracy. Wydaje się, że tak na Wschodzie, jak i na Zachodzie umacnia się stopniowo przekonanie, że czynniki jednoczące ludzkość, w tym zagrożenia globalne, są w gruncie rzeczy ważniejsze od różnic ideologicznych i ustrojowych, rozmaitych rywalizacji i przeciwieństw³⁰. W wydanej 5 stycznia 1983 r. w Pradze przez Doradczy Komitet Polityczny Układu Warszawskiego deklaracji państwa-strony Układu proponowały, w imię nadrzędnych wartości, jakimi są zachowanie cywilizacji i życia na ziemi, ściśle oddzielenie problemów ideologicznych od zagadnień stosunków międzynarodowych³¹. Stanowisko to potwierdzone zostało w oświadczeniu państw-stron Układu Warszawskiego z 24 października 1985 r. w Sofii. W dokumencie tym państwa socjalistyczne oświadczyły, że różnice ideologiczne nie powinny być przenoszone na stosunki międzypaństwowe ani nie powinny podważać ich stabilności³².

Wymienione deklaracje na rzecz odideologizowania stosunków międzynarodowych stanowiły alternatywę wobec tendencji, występujących wówczas głównie w polityce zagranicznej Stanów Zjednoczonych, do coraz to większej ideologizacji stosunków międzynarodowych. Tendencja ta swoje apogeum osiągnęła w totalnej antykomunistycznej krucjacie prezydenta Ronalda Reagana i jego administracji w pierwszej kadencji jego prezydentury. Intencją wspomnianych deklaracji nie było oczywiście odrzucanie różnic ideologicznych czy w ogóle ideologii ze stosunków Wschód — Zachód. W uchwalonych dokumentach dano wyraz przekonaniu o potrzebie minimalizowania dysfunkcjonalnego wpływu wywieranego przez rywalizujące ideologie na system współczesnych stosunków międzynarodowych.

W polityce zagranicznej Związku Radzieckiego wskazuje się na priorytet interesów ogólnoludzkich nad wszelkimi innymi interesami³³. Nie chodzi przy tym o zamazywanie sprzeczności istniejących we współczesnym świecie. Idzie natomiast o to, by wśród tych podziałów i sprzeczności widzieć wzajemną współzależność i uzależnienie świata, potrzebę współdziałania w imię nadrzędnych interesów całej ludzkości³⁴. Wymaga to od decydentów polityki zagranicznej państw takich postaw, takich działań, które nie przecząc istnieniu różnic, w tym różnic ideologicznych, podporządkowują je wspólnemu interesowi przetrwania.

Również w polskiej myśli politycznej ostatnich lat nasiliły się sugestie o konieczności przewartościowań w sferze ideologicznej obu systemów, o niewyolbrzymianiu elementów walki zawartych w ideologiach o ambicjach uniwersalistycznych, o potrzebie eksponowania najbardziej ogólnoludzkich

³⁰ W. Anioł: *Koncepcje współpracy globalnej*. „Sprawy Międzynarodowe” 1980, nr 2.

³¹ „Kronika — Dokumentacja Prasowa” 1983, nr 1445—1446, s. 8—11.

³² „Trybuna Ludu” z 25 X 1985.

³³ *Referat polityczny Komitetu Centralnego KPZR na XXVII Zjazd partii*. Moskwa 1986.

³⁴ M. Gorbaczow: *Realia i gwarancje bezpiecznego świata*. „Trybuna Ludu” z 18 IX 1987.

wartości. Wskazuje się, że nie ma jednej jedynej, absolutnie słusznej ideologii³⁵. Postuluje się rezygnację z tendencji do narzucania własnego systemu wartości jako jedyne go oraz powszechnego wzorca i kryterium w ocenie polityki wszystkich państw i ruchów społecznych³⁶. Żadna bowiem ideologia nie może rościć sobie prawa do prawdy absolutnej i powszechnej³⁷. Wskazuje się na potrzebę prowadzenia dialogu i poszukiwanie częściowych prawd w stanowisku przeciwnika, nawet jeśli przeciwstawia się jego ideologii jako całości³⁸.

Z poglądami akceptującymi występowanie elementu kompromisu w rywalizacji ideologicznej Wschód — Zachód powiązana jest następna, trzecia tendencja — oto państwa socjalistyczne sformułowały nowe tezy w ramach trwającej dyskusji nad warunkami, jakie muszą być spełnione, by wzmocniony został proces odprężenia w stosunkach międzynarodowych. Odprężenie oznacza „proces przechodzenia od stanów napięć, wrogości i uprzedzeń w stosunkach międzynarodowych do normalnych, równoprawnych i partnerskich kontaktów, a jego celem jest określenie ram rywalizacji międzysystemowej w sposób nie zagrażający bezpieczeństwu międzynarodowemu i wewnętrznemu państw”³⁹. Ponieważ bezpieczeństwo ma także wymiar ideologiczny (np. trwałość i tożsamość ustrojowa)⁴⁰, brak zagrożenia musi odnosić się również do bezpieczeństwa ideologicznego. Działania na rzecz wzrostu bezpieczeństwa narodowego powinny objąć wszystkie płaszczyzny jego występowania. Bezpieczeństwo jest niepodzielne. Niepodzielne w tym sensie, że ma ono swój wymiar w płaszczyźnie politycznej, militarnej, ekonomicznej i humanitarnej⁴¹.

Daleko idące następstwa dla stosunków Wschód — Zachód ma głębokie uzasadnienie w ostatnich latach przez kierownictwo państwowe Związku Radzieckiego tezy, iż kategoria bezpieczeństwa we współczesnym świecie jest pojęciem jakościowo innym niż do niedawna, kiedy była ona na ogół definiowana w kategoriach narodowych. Obecnie bezpieczeństwo narodowe ściśle uzależnia się od bezpieczeństwa międzynarodowego. Bezpieczeństwo narodowe to bezpieczeństwo powszechne, wspólne dla wszystkich. Brak

³⁵ Czynniki ideologiczne..., s. 121.

³⁶ A. D. Rotfeld, B. Rychłowski: *Perspektywy stosunków międzynarodowych w latach osiemdziesiątych*. „Sprawy Międzynarodowe” 1984, nr 9, s. 13.

³⁷ M. Dobrosielski: *Pozamilitarne aspekty wspólnego bezpieczeństwa*. „Sprawy Międzynarodowe” 1986, nr 11, s. 28.

³⁸ J. M. Nowak: *Współpraca kulturalna Wschód — Zachód w Europie*. Warszawa 1982, s. 52—53.

³⁹ T. Łoś-Nowak: *Czynniki zakłócające...*, s. 69; *Odprężenie w stosunkach Wschód — Zachód. Dyskusja*. „Sprawy Międzynarodowe” 1977, nr 1, s. 130.

⁴⁰ Szerzej na ten temat zob.: A. D. Rotfeld: *Bezpieczeństwo Polski a bezpieczeństwo Europy*. „Sprawy Międzynarodowe” 1984, nr 7—8, s. 39; J. Stefanowicz: *Bezpieczeństwo współczesnych...*, s. 15.

⁴¹ Zob. M. Gorbacchow: *Realia i gwarancje...*

bezpieczeństwa jednego państwa oznacza brak bezpieczeństwa wszystkich⁴². Tak rozumiane bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe wpływa na wzrost zaufania w stosunkach Wschód — Zachód. Stwarza to dogodną podstawę do likwidowania stereotypowego traktowania współzawodnictwa dwóch systemów jako „walki dobra ze złem”. Pozwala w nowych kategoriach spojrzeć na rywalizację ideologiczną państw o odmiennych ustrojach społecznych. Jednym z przejawów nowego sposobu myślenia o rywalizacji ideologicznej jest wspólny dokument SPD i SED, opublikowany 27 sierpnia 1987 r., a zatytułowany *Walka ideologii a wspólne bezpieczeństwo*. W dokumencie tym stwierdza się m.in., że „żadna ze stron nie może odmówić drugiej racji bytu. Nasza nadzieja nie może kierować się na to, że jeden system zlikwiduje drugi. Kieruje się na to, że oba systemy są zdolne do reform, a współzawodnictwo systemów po obu stronach umacnia wolę reform. Współistnienie i wspólne bezpieczeństwo nie podlegają więc ograniczeniom czasowym.”⁴³ W tym kontekście czynione są próby nowego zdefiniowania koncepcji pokojowego współistnienia. Dyrektor Instytutu Międzynarodowego Ruchu Robotniczego Akademii Nauk Społecznych przy KC SED, Harald Neubert, stwierdził, że pokojowe współistnienie nie może stać się środkiem przemiany świata kapitalistycznego w socjalistyczny, a powinno stanowić obojętne ramy, dające wszystkim równą szansę, w których obie strony realizowałyby własną politykę⁴⁴.

Świadomość wspólnych problemów i wyzwań, wobec których znajduje się ludzkość, wymagają, aby potencjalnego przeciwnika traktować jako niezbędnego partnera w kształtowaniu globalnego czy regionalnego bezpieczeństwa⁴⁵. Umacnia się przekonanie, że budowa systemów bezpieczeństwa międzynarodowego (globalnego czy regionalnego) może się dokonać tylko dzięki poszanowaniu przez wszystkich jego potencjalnych uczestników zasady równego bezpieczeństwa stron czy, jak to się określa inaczej, zasady partnerstwa w bezpieczeństwie.

Jak wykazały lata siedemdziesiąte, proces odprężenia załamał się m.in. dlatego, że w przekonaniu każdej z uczestniczących w nim stron jej bezpieczeństwo (również w płaszczyźnie ideologicznej) zmniejszało się. W przypadku państw socjalistycznych dotyczyło to przede wszystkim Europy (ofensywa Zachodu w ramach tzw. trzeciego koszyka). Natomiast zdaniem decydentów polityki zagranicznej państw kapitalistycznych ich bezpieczeństwo ideologiczne zmniejszało się głównie na obszarach pozaeuropejskich. Odprężenie, aby mogło być trwałe, nie może stwarzać zagrożenia dla egzystencjalnych interesów

⁴² M. Gorbaczow: *Przebudowa i nowe myślenie. Dla naszego kraju i dla całego świata*. Warszawa 1988, s. 191—192.

⁴³ „Neues Deutschland” z 28 VIII 1987.

⁴⁴ Cyt. za: P. Bender: *Sicherheitspartnerschaft und fridliche Koexistens. Zum Dialog zwischen SPD und SED*. „Die Neue Gesellschaft. Frankfurter Hefte” 1986, nr 4, s. 343—344.

⁴⁵ M. Dobrosielski: *Pozamilitarne aspekty...*, s. 28.

żadnego systemu państw. Trudno w sposób jednoznaczny stwierdzić, czy jest to możliwe do osiągnięcia w płaszczyźnie ideologicznej. Dotychczasowe doświadczenia pozwalają w to wątpić⁴⁶. Jednakże takie próby powinny być podejmowane. Wymagają one od państw obydwu systemów samoograniczania się, tak w deklarowaniu, jak i w realizacji niektórych celów perspektywicznych, zawartych w akceptowanych przez nich ideologiach. W dokumentach XXVII Zjazdu KPZR stwierdzono, że jednym z fundamentalnych zadań stojących przed polityką zagraniczną Związku Radzieckiego jest, „nie zamykając oczu na sprzeczności społeczne, polityczne i ideologiczne, opanować umiejętność i sztukę zachowania się na arenie międzynarodowej w sposób powściągliwy i rozważny”⁴⁷.

W trwającej w polskiej literaturze politologicznej dyskusji na temat warunków pozwalających wejść stosunkom Wschód — Zachód w nową, trwalszą fazę odprężenia formułowany jest m.in. postulat zwołania światowej konferencji pokojowej, która odbyłaby się po nie wszczętej wojnie, a w której wzięłyby udział najważniejsze kraje poszczególnych regionów świata. Jej celem byłoby ustalenie mechanizmów współpracy państw w skali globalnej (Jałta końca XX w., regulująca współpracę w skali globalnej)⁴⁸. Nie wydaje się, by koncepcja ta była możliwa do zrealizowania w dającej się przewidzieć perspektywie czasowej.

W przekonaniu innych autorów odprężenie może się odrodzić pod warunkiem, że jego generalne zasady z lat siedemdziesiątych respektowane będą nie tylko na obszarze KBWE, lecz także w pozostałych regionach świata⁴⁹. Realizacja takiego ładu mogłaby nastąpić z chwilą budowy systemu bezpieczeństwa zbiorowego⁵⁰. Jednakże skuteczny system bezpieczeństwa zbiorowego jest obecnie jedynie atrakcyjnym modelem, możliwym do zrealizowania w odległej perspektywie czasowej. Bardziej realną wydaje się propozycja budowy nieformalnych systemów bezpieczeństwa regionalnego.

Wspomniane koncepcje nie proponują zachowania w skali globalnej społecznego *status quo*. Zawarty w nich jest jednak pośrednio postulat, by przemiany społeczno-ustrojowe, zachodzące w poszczególnych państwach naszego globu, niezależnie od ich socjalistycznej czy kapitalistycznej orientacji, były rezultatem działania sił istniejących w danych krajach. Postulat ten powiązany jest więc z koniecznością samoograniczeń w realizacji perspektywicznych celów obu ideologii. Jego realizacja wymaga uznania przez

⁴⁶ Bardziej realistyczna jest perspektywa okresowych zahamowań w procesie odprężenia, wobec którego nie ma innej racjonalnej alternatywy.

⁴⁷ Referat polityczny Komitetu Centralnego KPZR..., s. 82.

⁴⁸ Układ sił a bezpieczeństwo..., s. 152—153.

⁴⁹ A. D. Rotfeld; B. Rychłowski: *Perspektywy stosunków...*, s. 12.

⁵⁰ Szerzej na temat założeń takiego systemu w polityce zagranicznej Związku Radzieckiego zob. Referat polityczny Komitetu Centralnego KPZR..., s. 94—95.

rywalizujące ze sobą systemy państw, w tym głównie przez mocarstwa przywódcze zasady, że ewentualne zmiany ustrojowe w poszczególnych państwach mogą być wynikiem tylko wewnętrznych przeobrażeń i nie napotkają na sprzeciw w formie kontrofensywy zbrojnej. W dokumentach XXVII Zjazdu KPZR stwierdzono m.in., że „pobudzanie rewolucji z zewnątrz, tym bardziej środkami wojskowymi, jest bezużyteczne i niedopuszczalne”⁵¹. Nie jest to formuła nowa w marksistowskiej teorii rewolucji, jednakże — jak słusznie zauważa Czesław Mojsiewicz — praktyka drugiej połowy lat siedemdziesiątych wykazała, że pomoc państw socjalistycznych dla ruchów narodowowyzwoleńczych i sił rewolucyjnych przybierała postać, w której trudno ją było rozgraniczyć od eksportu rewolucji (Angola, Etiopia, Afganistan). Autor ten konstatuje, że skoro stoimy na gruncie tezy o zakazie eksportu rewolucji, „jeżeli dzieło rewolucji ma być rezultatem działania sił istniejących w danych krajach, to nie można za nie przeprowadzać czy wspierać rewolucji za wszelką cenę, popierać tego, co bez takiego poparcia by nie zaistniało”⁵². Oczywiście takie same zasady musiałyby obowiązywać drugą stroną, jeśli chodzi o przestrzeganie zakazu eksportu kontrrewolucji (inwazja Stanów Zjednoczonych na Grenadę czy daleko idące zaangażowanie tego mocarstwa w wewnętrzne przemiany zachodzące w Nikaraguii przeczą tej zasadzie).

Mając na uwadze przewartościowania dokonujące się w ostatnich latach w koncepcjach polityki zagranicznej Związku Radzieckiego i pozostałych państw socjalistycznych, wydaje się, że są one przygotowane do zaakceptowania w praktyce zasady świadomego samoograniczania się państw obydwu systemów w popieraniu rywalizujących o władzę ugrupowań w państwach trzecich (dowodem jest wycofanie wojsk radzieckich z Afganistanu). Na XXVII Zjeździe KPZR ostatecznie odstąpiono od tezy o związku przyczynowo-skutkowym między wojną a rewolucją. Oddzielono wyraźnie temat rewolucji od tematu wojny, co znalazło swój wyraz w nowej redakcji *Programu KPZR*⁵³. Politycy radzieccy w swoich wystąpieniach eksponują tezę, że koniecznym warunkiem bezpieczeństwa powszechnego jest przestrzeganie „prawa narodów do suwerennego wyboru drogi i formy swojego rozwoju rewolucyjnego lub ewolucyjnego. Odnosi się to również do prawa do utrzymania społecznego *status quo*. Jest to także wyłącznie sprawa wewnętrzna. Wykluczone powinny być wszelkie próby — bezpośrednie czy pośrednie

⁵¹ Referat polityczny Komitetu Centralnego KPZR..., s. 17—18.

⁵² Dyskusja „okrągłego stołu” na temat sytuacji międzynarodowej w latach osiemdziesiątych. „Studia Nauk Politycznych” 1981, nr 3, s. 179—180.

⁵³ W nowej redakcji *Programu KPZR* usunięto m.in. dwa następujące zdania: „W razie gdyby imperialistyczni agresorzy mimo wszystko ośmielili się rozpętać nową wojnę światową, narody nie będą dłużej tolerować ustroju, który pogrąża je w niszczycielskie wojny. Zmiotą imperializm z powierzchni ziemi i pogrzebią go.” Ta teza, która teoretycznie dopuszczała możliwość nowej wojny światowej, została usunięta jako niezgodna z realiami epoki nuklearnej. Zob. M. Gorbaczow: *Przebudowa...*, s. 198.

— wywierania wpływu na rozwój »nie swoich krajów«, ingerowanie w ten rozwój. Tak samo niedopuszczalne są próby destabilizowania z zewnątrz istniejących rządów.”⁵⁴ Takie podejście do ewentualnych zmian ustrojowych w poszczególnych państwach ma z jednej strony zmniejszyć stopień niebezpieczeństwa konfliktu jądrowego między mocarstwami (konfliktu globalnego), z drugiej strony — poszerzyć obszar problemów rozwiązywanych na zasadzie kompromisu, zwiększyć stopień wzajemnego zaufania w stosunkach międzynarodowych. Generalnie jednak chodzi o to, by uznać w praktyce zasadę, że stopień poparcia dla przemian rewolucyjnych czy kontrrewolucyjnych w państwach trzecich nie powinien wystawiać na próbę wartości nadrzędnej, jaką jest pokój.

To prawda, że do zmiany istniejącego układu sił dąży każdy z dwóch systemów państw⁵⁵. Chodzi jednak o to, jakimi metodami, za pomocą jakich środków pragnie ten cel realizować. Wartością nadrzędną jest wartość pokoju. Tej wartości powinny być podporządkowane zachowania państw, również w omawianej kwestii.

Akceptacja przez oba uniwersalne mocarstwa oraz sprzymierzone z nimi państwa pewnych granic poparcia politycznego, wojskowego, ekonomicznego dla przeobrażeń ustrojowych w państwach Trzeciego Świata byłaby jednym z poważniejszych przejawów wykształcania się nowej kultury politycznej sfery międzynarodowej. Zawierałaby ona większy niż dotychczas element kompromisu w stosunkach międzynarodowych w imię wartości nadrzędnych. Na kulturę polityczną sfery międzynarodowej składają się trzy podstawowe elementy: system wspólnych wartości, uznanie wspólnych reguł postępowania i wiedza o stosunkach międzynarodowych⁵⁶. Świadomość zagrożeń globalnych sprzyja kształtowaniu się tego rodzaju kultury, choć jest to dopiero początkowe stadium tego procesu. Dalszy etap jego rozwoju powinien objąć konsekwentne przestrzeganie w praktyce zasady samoograniczania się mocarstw w popieraniu rywalizujących o władzę ugrupowań w państwach obszaru KBWE. W dekadzie lat osiemdziesiątych widać również w tej kwestii zachodzące zmiany.

By proces ten mógł się rozwijać, niezbędna jest również elastyczność w interpretowaniu założeń ideologicznych przez grupy rządzące wewnątrz państw obu systemów. Rzeczą naturalną, zgodną z istotą ideologii, powinna być stała modyfikacja jej założeń, szczególnie tych, które zostały negatywnie zweryfikowane przez praktykę polityczną. Polityka bowiem, o czym była już mowa, jest do pewnego stopnia służebna wobec ideologii, a ideologia wobec polityki.

⁵⁴ M. Gorbaczow: *Realia i gwarancje...*

⁵⁵ *Układ sił a bezpieczeństwo...*, s. 140.

⁵⁶ *Kultura polityczna sfery międzynarodowej. Dyskusja*. „Sprawy Międzynarodowe” 1985, nr 4.

Każde zdogmatyzowane, bezkompromisowe, sztywne interpretowanie ideologii w polityce wewnętrznej państw zwiększa prawdopodobieństwo ujemnego wpływu ideologii na stosunki międzynarodowe⁵⁷. Politycy oceniający rzeczywistość przez pryzmat skostniałych założeń ideologicznych i doktrynalnych są najbardziej podatni na fanatyzm, rozwiązania skrajne, bezkompromisowość. Sprzyja to ideologizacji polityki zagranicznej, a więc sytuacji, kiedy to ideologia staje się instrumentem polityki, a nie odwrotnie. W polityce zagranicznej państw dochodzi wówczas do naruszenia proporcji między oddziaływaniami o charakterze ekonomicznym, politycznym a oddziaływaniami ideologicznymi.

⁵⁷ M. Dobroczyński, J. Stefanowicz: *Stosunki Wschód — Zachód...*, s. 73.

Мечыслаў СТОЛЯРЧЫК

**ФУНКЦИОНАЛЬНЫЙ И ДИСФУНКЦИОНАЛЬНЫЙ ХАРАКТЕР ИДЕОЛОГИИ
В ОТНОШЕНИЯХ ВОСТОК — ЗАПАД**

Резюме

В своей работе автор делает попытку экспонировать новые элементы, тенденции, появившиеся в польской политической мысли в восьмидесятые годы, а также в подходе лиц, решающих о внешней политике некоторых социалистических государств, к идеологическому фактору в отношениях Восток — Запад. Предметом анализа является та часть политологической литературы, которая исследовательской директивой принимает исторический материализм.

Если говорить о функциональном влиянии социалистической и капиталистической идеологий на отношения Восток — Запад, то работы восьмидесятых годов, рассматривавшие этот вопрос, в основном, не внесли ничего нового по сравнению с тем, что было написано на эту тему в более ранний период. Однако далеко идущая переоценка произошла в это время по отношению к дисфункциональному влиянию идеологии на отношения Восток — Запад. Подчеркивается, что идеология в международных отношениях дифференцирует и усиливает противоположные действия. Это вытекает не только из формы наличия идеологического фактора в отношениях Восток — Запад, но и из самих принципов, из содержания обеих идеологий, прежде всего из стратегических целей социалистической и капиталистической идеологий, из содержащихся в них диаметрально разных перспектив развития.

Mieczysław STOLARCZYK

**THE FUNCTIONAL AND DISFUNCTIONAL NATURE OF IDEOLOGY
IN EAST — WEST RELATIONS**

Summary

In these studies the author has made an attempt to show up certain new elements, tendencies, which were found during the nineteen eighties in Polish political thinking, and also in the attitude of those having a deciding voice in foreign policy of certain socialist countries towards the ideological factors in East — West relations. Subjected to analysis here is that part of politological literature which uses as its research directive historical materialism.

When considering the functional influence of socialist and capitalist ideology on East — West relations, thoughts developed during the nineteen eighties on this subject did not contribute, in principle, anything new in comparison with what was written in the earlier period. However, a far reaching reevaluation took place at this time in the assessment of the disfunctional influence of ideology in East — West relations. It is stressed that in international relations ideology differentiates and strengthens opposing activities. This is a consequence not only of the form in which the ideological factor is present in East — West relations, but also in its principles, in the very essence of these two ideologies, above all of the strategic objectives of the socialist and capitalist ideologies, of the diametrically differing development perspectives contained in them.